

قابلیت‌های گردشگری ایران با تاکید بر اکوتوریسم و جغرافیای سلامت

علیرضا استعلاجی^۱

استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، شهرری، ایران

رقیه نورانی

کارشناسی ارشد اکوتوریسم، موسسه آموزش عالی قشم، قشم، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۹/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۶/۳۰

چکیده

گردشگری سلامت، رشته‌ای از گردشگری است که امکان ارائه خدمات پزشکی را ضمن خدمات توریستی به افراد غیر بومی فراهم می‌آورد، ایران نیز از قابلیت‌هایی برخوردار است که می‌تواند جایگاه ممتازی در توریسم درمانی جهان بیابد. بنابر این به عنوان جنبه‌ای از صادرات خدمات محسوب می‌گردد. نوع تحقیق از نظر هدف، پژوهش کاربردی و از نظر روش و ماهیت توصیفی تحلیلی می‌باشد و در نتایج این تحقیق محورها و قابلیت‌های گردشگری سلامت به شرح زیر ارائه شده است از جمله: آب درمانی - گیاهان دارویی - نمک درمانی - عسل درمانی گردشگری سلامت با تاکید بر گردشگری ورزشی و غیره ارائه شده است.

واژگان کلیدی: گردشگری سلامت - جغرافیای پزشکی - توسعه پایدار گردشگری.

مقدمه

در حوزه گردشگری سلامت، عواملی از قبیل ایجاد تسهیلات پیشرفته، کیفیت بالا و هزینه‌ی پایین درمان به عنوان مهم‌ترین عوامل جذب بیمار در حوزه گردشگری سلامت بیان شده است. مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه‌ی صنعت گردشگری سلامت به ترتیب عبارتند از: توسعه‌ی استراتژی زیرساخت عمومی، استراتژی توسعه‌ی منابع انسانی، استراتژی توسعه‌ی سیستم اطلاعاتی و بازاریابی و استراتژی توسعه‌ی محصول. امنیت اجتماعی، برخورداری از استانداردهای جهانی در مراکز درمانی و همچنین تجهیزات پزشکی و صدور روایید درمان از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری سلامت می‌باشد. عوامل مؤثر دیگر بر گردشگری سلامت عبارتند از: زمان دریافت خدمت، استقرار مترجم در بیمارستان، اطلاع رسانی مناسب بیمارستان، هزینه، کیفیت، تنوع خدمات بیمارستانی، شفافیت طرح‌های قیمت گذاری، نظارت مقرراتی معتبر، وجود تسهیلات اقامتی برای همراه بیمار، پذیرش بیمه‌ی سلامت خارجی، امکان مشاوره‌ی قبلی با پزشک از طریق وب سایت، اعتباربخشی بین المللی بیمارستان، تجهیزات پزشکی، امکان پیگیری پس از بازگشت به کشور و میزان خطای درمان در واقع شش عامل تأثیرگذار بر تقاضای افراد برای سفرهای درمانی از قبیل: قیمت، کیفیت، در دسترس بودن، به هنگام بودن، درمان‌های خارج از شمول بیمه و تمایز وجود دارد. همچنین با توجه به مزیت‌هایی که در زمینه‌ی گردشگری پزشکی در این راستا وجود دارد، هزینه‌های پایین خدمات، تجهیزات مناسب و پزشکان با صلاحیت و دارا بودن جاذبه‌های فراوان تاریخی و قابلیت‌های بالای درمانی، می‌تواند از فرصت‌های موجود در بازار خدمات سلامت استفاده کند. (مروتی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷)

در این راستا به منظور توسعه پایدار گردشگری با تأکید بر جغرافیای سلامت یکی از ارکان اساسی، شناسایی قابلیت‌های گردشگری سلامت می‌باشد، براین اساس سؤال اساسی تحقیق این می‌باشد که قابلیت‌های گردشگری در حوضه سلامت چیست؟

نوع تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت توصیفی تحلیلی می‌باشد منطقه مورد مطالعه ایران می‌باشد که در این منطقه قابلیت‌ها و محورهای گردشگری با تأکید بر سلامت مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

مبانی نظری

۱- تقسیمات گردشگری سلامت

صاحب‌نظران این حوزه، گردشگری سلامت را برحسب نوع و کارکرد خدمت مورد نظر گردشگر به سه دسته تقسیم کرده‌اند:

- گردشگری پزشکی - گردشگری درمانی - گردشگری تندرستی - گردشگری باز توانی

۲- گردشگری سلامت و توسعه پایدار

توسعه پایدار فرایندی است که طی آن بازتولیدگسترش باینده‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به منظور ارتقاء کیفیت و کمیت سطح زندگی تحقق می‌یابد. به عبارت دیگر طی فرایند توسعه پایدار، بشر دائماً به جای بازتولید ساده‌ی زندگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با افزایش سرمایه گذاری در همه‌ی وجوه زندگی به بازتولید گسترده یا گسترش

یابنده دست می‌یابد. بدین ترتیب توسعه یعنی گسترش و تعمیق مستمر اشکال گوناگون وجوه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع به منظور ارتقاء سطح کیفی و کمی زندگی اجتماعی و فردی.

بشر این فرایند را به صورت بطئی از دورانی بسیار دورتر و از هنگامی که روی زمین به شکل انسان ابزار ساز ظاهر شد، آغاز کرده لیکن این فرایند از آغاز انقلاب صنعتی سرعتی بیشتر به خود گرفته و جلوه‌ای نو یافته است. سرعت تحولات توسعه به ویژه با پیدا شدن روابط سرمایه داری وجهی بسیار برجسته پیدا کرد. زیرا در روابط سرمایه داری تولید و بازتولید گسترش یابنده متضمن دریافت سود بیشتر و انباشت سرمایه‌ی افزون‌تر است. محرک جادویی که سرمایه گذاران را به طور شگفت‌انگیزی به توسعه‌ی بیش‌تر تولید و در نتیجه توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بازهم بالاتر تشویق و ترغیب کرده و می‌کند.

با شروع رشد روابط سرمایه داری و تحت قاعده‌ی سودمندانه‌ی صرفه جوئی‌های تجمع و مقیاس، گرایش به انباشتگی جغرافیایی سرمایه بیش از پیش فزونی گرفت. در پرتو این فرایند ناگزیر که به منظور سودمندی بیش از پیش سرمایه ضروری بود، جغرافیای جمعیت، فعالیت و سکونت متمرکز در فضاهایی معین رقم خورد. جمعیتی که پیش‌تر در روابط پیشا سرمایه داری در سکونت گاه‌های کوچک و پراکنده در سطح جهان، یک کشور و یا منطقه پراکنده بودند، در پرتو این فرایند تمرکز بخش به سرعت به فضاهای تجهیز شده‌ای که سرمایه پدید آورده بود به حرکت درآمدند. شهرهای بزرگ و کلانشهرها و همچنین فرایند شهر نشین شدن سرمایه و انسان، حاصل این تحول بزرگ و بی‌بدیل در تاریخ بشر بود. بدین ترتیب بود که جغرافیای اقتصادی و جغرافیای جمعیت کاملاً متفاوتی با گذشته در همه جای جهان شکل گرفت. (عظیمی، ۱۳۸۹: ۲۳)

کیفیت زندگی (میزان سلامتی)، محصول تأثیر متقابل شرایط اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و محیطی است که بر توسعه انسانی و اجتماعی تأثیر گذار است. کیفیت زندگی باید در مفهومی وسیع‌تر از توسعه محلی و نیازهای اساسی در نظر گرفته شود که این خود در نهایت می‌تواند منجر به هدایت افراد به سمت زندگی مولد و سالمی گردد. بهترین راه ارزیابی کیفیت زندگی، اندازه‌گیری وسعت و حدودی است که در آن نیازهای خوشبختی افراد برآورده می‌شود. بهبود کیفیت زندگی به وضع سلامتی، سطح سواد، شرایط زندگی و منابع درآمد خانواده بستگی دارد، ترویج کیفیت بهتر زندگی می‌تواند به توسعه انسانی و در نتیجه به بهبود وضعیت سلامت منجر گردد. توسعه اقتصادی به تنهایی نمی‌تواند مشکلات عمده فقر، گرسنگی، سوء تغذیه و بیماری‌ها را حل نماید. توسعه اقتصادی در صورت همراهی با اهداف اجتماعی و تقویت رفاه انسانی مثمر ثمر واقع خواهد شد. تجربه نشان داده که توسعه پایدار و کیفیت بالای زندگی از یک سو باعث ارتقاء سلامتی و پیشگیری از یکسری بیماری‌ها و معلولیت‌ها می‌شود و از سوی دیگر بیماری و نقص عضو باعث کاهش ظرفیت‌های جسمانی، روانی و اجتماعی و افزایش آسیب پذیری و کاهش بهره‌وری می‌گردد. ترویج مشارکت و جلب همکاری سایر بخشها، تقویت تلاش جهت کنترل و پیشگیری از گسترش بیماری‌ها خصوصاً بیماری‌های که باعث فقر می‌شود از قبیل سل و سوء تغذیه، فراهم کردن بستر دسترسی برای فقرا به سلامت و توسعه، ارتقاء آگاهی در زمینه فقر و مسائل مرتبط با سلامت، برطرف کردن موانع مالی و ایجاد طرحهای درآمد زا و فرصت‌های شغلی مناسب، همکاری با سایر بخشها بمنظور اقدامات کاهش فقر و استراتژی‌های مشترک مناسب می‌تواند از استراتژی‌های مهم جهت توسعه پایدار و گردشگری سلامت باشد.

بحث و بررسی

ظرفیت شناسی گردشگری سلامت در ایران

در حالیکه توریسم درمانی در بسیاری از کشورها نقش مهمی در ارزآوری دارد و هر ساله ۴۰ تا ۵۰ میلیارد دلار درآمد ارزی از طریق توریسم درمانی عاید کشورهای اروپایی و آمریکا می‌شود اما در ایران این صنعت جایگاه خود را باز نیافته و گامهای نخستین را طی می‌کند. در زمینه توریست درمانی و جذب گردشگران سلامت همواره باید به چهار آیت اساسی در این زمینه توجه داشت که عبارتند از: توانمندی‌های شاغلان حرفه پزشکی، تکنولوژی‌های روز و استانداردهای جهانی، اقتصاد درمان و هزینه‌های درمانی، و مقررات داخلی کشورها. ایران در موارد فوق نسبت به کشورهای همسایه و خاورمیانه از توانمندی‌های بالاتری برخوردار است. اما متأسفانه تبلیغات مناسبی برای شناسایی توانمندی‌های پزشکی و گردشگری ایران در خارج صورت نگرفته است که در این امر رسانه‌های دولتی و سفارتخانه‌ها می‌توانند نقش موثری داشته باشند. امروزه صنعت توریسم درمانی در جهان بالاتر از صنایع نفت و طلا قرار دارد. کم هزینه و پر درآمد است. در بخش توریسم درمانی فقط به جذب گردشگر توجه نمی‌شود بلکه فراتر از آن می‌تواند موقعیت و جایگاه ایران را از نظر علمی، سیاسی، اجتماعی و منطقه‌ای تقویت کند. امروزه در سایه رشد انفجاری هزینه‌های درمانی، بسیاری از بیماران کشورهای توسعه یافته، به استفاده از خدمات پزشکی کشورهای در حال توسعه چشم دوخته‌اند. از جمله رقبای ایران در امر توریسم درمانی در منطقه می‌توان به کشورهای هند، سنگاپور، اردن، مالزی، ترکیه، دبی و کشورهای تازه استقلال یافته حواشی دریای مازندران و روسیه سفید اشاره کرد. که برای جذب بیماران کشورهای آسیایی و حتی جهان در حال برنامه‌ریزی می‌باشند. در میان کشورهای ذکر شده هند پیش قراول صنعت توریسم درمانی آسیاست کشور هندوستان به دلیل داشتن پزشکان آموزش دیده و هزینه‌های پایین بیمارستان‌های خود، یکی از مقاصد مهم توریسم درمانی به شمار می‌آید. اما باتمامی این تفاسیر کشور چهار فصل ایران دارای ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی فراوان است. به طوری که هر یک از آنها به تنهایی می‌تواند گردشگران زیادی را به خود جذب کند و این مستلزم برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک (برای دستیابی به اهداف بلند مدت) در این بخش است.

آب درمانی و گردشگری سلامت

با توجه به مطالعات انجام شده در این زمینه درباره‌ی چشمه‌های آب، امروزه مشتریان گردشگری سلامت و تناسب به دنبال احساس و ظاهر بهتر می‌باشند. از این موارد می‌توان به کاهش وزن، کند کردن اثرات کهولت، تسکین دردها و ناراحتی‌ها، مدیریت هیجان‌ها و یا استفاده از منابع طبیعی مانند ویتامین‌ها و مواد معدنی به منظور بهبود سلامت خود اشاره کرد. با توجه به آن چه برنامه‌های سلامت و تناسب باید پاسخگوی تقاضای مشتریان در جهت بهبود سطح تناسب اندام، آموزش‌هایی پیرامون سبک زندگی سالم، مشاوره‌های پزشکی، درمان، داروهای پیشگیری کننده، راه حل تسکین و رفع هیجان‌ها و افسردگی‌ها و به طور کلی مشکلات شخصی، تریابی‌ها باشند. با حضور در مقاصد آب‌های گرم فرد علاوه بر جستجوی سلامت و تناسب به تفریح و سرگرمی و گذراندن اوقات فراغت می‌پردازد. از آن جا که

افراد در فعالیت‌های آموزشی، تفریحی، فرهنگی در طول تعطیلات خود شرکت می‌کنند. گردشگری را می‌توان ابزاری در جهت بهبود تناسب دانست.

باید توجه داشت که وجود چشمه‌های آب گرم به تنهایی موجب رونق گردشگری سلامت در یک منطقه نمی‌شود و این حوزه از گردشگری با علائق خاص، به امکانات و خدمات اختصاصی و با کیفیت بیشتری نیاز دارد. چشمه‌های آب، که معمولاً با استفاده از آب گرم خدماتی را به گردشگران ارائه می‌دهند از جمله شیوه‌های تخصصی جذب گردشگر هدفمند است.

بر اساس اطلاعات مراکز جهانی، تقاضا برای سفر برای بار دوم و سوم به مقاصدی که خدمات گردشگری سلامت ارائه می‌دهند در اروپا، آمریکا و ژاپن بیشتر شده است. البته این رشد بیشتر در در حوزه گردشگران مسن سرپا و گردشگران جوان مرفه و تحصیلکرده مشهود است. بازار گردشگری سلامت طیف وسیعی از گردشگران را تحت خدمات خود دارد و این قابلیت را داراست که به یک سرمایه‌گذاری پایدار و شکوفا تبدیل شود.

از آن جا که بخش گردشگری سلامت و تناسب گسترده است و تلاش نا چیزی جهت اندازه گیری سهم بازار آن به طور مجزا انجام گرفته تخمین سهم بازار آن کار دشواری است. با توجه به مطالعه‌ی انجام شده در سال ۲۰۰۲ میزان تمایل گردشگران به سفر به مناطق دارای آب گرم در مقایسه با دو سال پیش افزایش یافته است چراکه گردشگران سفرهای غیر معمول را برای گذراندن اوقات فراغت خود ترجیح می‌دهند. امروزه برنامه‌های سلامت، تناسب پاسخگوی تقاضای فزاینده‌ی مشتریان برای بهبود سطح تناسب آموزش سبک زندگی، مشاوره‌های تغذیه‌ای، درمانی، پیشگیری، حل مشکلات شخصی مانند هیجان و افسردگی، استفاده از درمان‌های دارویی شرقی و ... می‌باشند. اخیراً یک مطالعه نشان داد که گردشگری در تمام طول سال رونق دارد و یک فعالیت چهار فصله می‌باشد.

نمک درمانی و گردشگری سلامت

شیوه‌های درمان با نمک در حقیقت کشف تازه‌ای نیست. یونانیان باستان در یافته بودند که معادن نمک و غارهای نمکی تأثیر مثبت و شگرفی بر روی بیماری‌های تنفسی و همچنین بهبود بیماری‌های روانی دارند به نحوی که دریافته بودند افرادی که در معادن نمک کار می‌کنند هیچگاه به بیماری‌های تنفسی دچار نمی‌شوند. این افراد در گذشته‌های دور و با استفاده از این تأثیرات موفق به درمان بیماری‌های تنفسی و بهبود تنفس افراد مبتلا به این بیماری‌ها شده بودند. استفاده آزمایشگاهی از تأثیر نمک در بهبود بیماری‌های تنفسی و به تبع آن بهبود بیماری‌های ناشی از اختلال در سیستم تنفسی است. مکانیسم این فرایند ایجاد شرایط موجود در معادن نمک طبیعی و غارهای نمک طبیعی بوسیله ژنراتورها و هواسازهای نمکی است. هوای ایجاد شده توسط این ژنراتورها کاملاً تمیز، خشک، عاری از میکروب، و عاری از هرگونه مواد شیمیایی است. نمک درمانی به روش نوین، در سال ۱۹۸۲ در شوروی ابداع شد و از آن تاریخ تا به امروز میلیون‌ها نفر در سراسر دنیا از فواید این روش درمانی بدون دارو جهت درمان و بهبود بیماری‌هایی نظیر آسم، آلرژی، گرفتگی مجاری تنفسی، سرفه‌های مزمن و غیره بهره‌مند شده‌اند. موج دوم استفاده از روش‌های درمانی ابداع شده (نمک درمانی) و غارها و اطاق‌های نمکی از ابتدای سال ۲۰۰۹ شروع شده است. امروزه تقریباً در تمامی کشورهای اروپایی، آمریکای شمالی (آمریکا و کانادا)، ژاپن و بسیاری از کشورهای

دیگر این روش برای بهبود سلامت افراد مورد استفاده قرار می‌گیرد و به سرعت در حال گسترش است. (اطلاعات، ۱۳۹۲)

گیاهان دارویی و گردشگری سلامت

گیاهان دارویی با تولید غذا (انرژی و مواد)، با استفاده از آب، مواد معدنی و انرژی نورانی خورشید؛ تلطیف هوا با تولید رطوبت و تبدیل دی اکسید کربن به اکسیژن؛ پالایش هوا با تثبیت گازهای سمی و ذرات معلق در هوا مانند عوامل بیماریزا، گردوغبار و غیره، حفاظت از خاک در برابر فرسایش آبی و بادی، تعدیل شرایط اقلیمی منطقه و بالاخره سبب زیبا سازی محیط زیست شده و موجب می‌شود تا شرایط زیست برای سایر جانداران مناسبتر گردد. همچنین گیاهان دارویی از ارزش و اهمیت خاصی در تأمین بهداشت و سلامتی جوامع به لحاظ درمان و پیشگیری از بیماریها برخوردار می‌باشند.

این بخش از منابع طبیعی قدمتی همپای بشر داشته و یکی از مهمترین منابع تأمین غذایی و دارویی بشر در طول نسل‌ها بوده است. استفاده مطلوب، منطقی و بهینه از این منابع که از نظر فناوری بسیار کم هزینه‌تر و ساده‌تر از صنایع دارویی شیمیایی است، می‌تواند ضمن تأمین بخشی از نیازهای عمده بهداشتی و درمانی جامعه از خروج مقادیر زیادی ارز جلوگیری نماید. (معاونت بهداشت و درمان، ۱۳۹۳)

گیاهان دارویی

همزمان با پیدایش انسان‌ها، استفاده از گیاهان دارویی نیز آغاز شد. با مطالعه در تمدن اقوام قدیمی به مصرف گیاهان دارویی به عنوان دارو، سم، مواد پاک‌کننده و رنگ بر می‌خوریم. مقایسه مواد شیمیایی ساخته دست بشر با مواد شیمیایی موجود در گیاهان، قطره‌ای در مقابل اقیانوس است و شاید جواب این سؤال که چرا کبد انسان توانایی تبدیل مولکول‌های جدید به مواد قابل دفع را دارد، برخی از ترکیبات شیمیایی موجود در گیاه دارای ساختمان پیچیده‌ای است که در سنتز آن در آزمایشگاه یا غیرممکن یا با صرف زمان و هزینه زیاد امکان پذیر است. در قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ محققان پیشرفت قابل توجهی در خالص سازی و شناسایی ترکیبات شیمیایی موجود در گیاهان داشته و موادی را به صورت فرآورده‌های دارویی برای مصرف عرضه کردند. همزمان با انقلاب صنعتی، علم شیمی پیشرفت چشمگیری داشت که باعث به وجود آمدن این تفکر در محیط‌های علمی شد که می‌توان از طریق سنتز ترکیبات شیمیایی به خصوص مواد دارویی مشکل دارو و درمان بیماری‌ها را حل کرد. به همین دلیل تولید داروهای شیمیایی در قرن بیستم سرعت روز افزونی پیدا کرد و داروهای گیاهی به دست فراموشی سپرده شدند. پس از مواجه شدن با مشکلاتی نظیر آلودگی آب و هوا و خاک که توسط کارخانجات تولید مواد شیمیایی ایجاد شده بوده و عوارض جانبی داروهای شیمیایی که بعضاً پس از چند نسل ظاهر می‌شوند، به فکر استفاده از مواد طبیعی فناوریهای غیر مخرب افتادند. با این دیدگاه به منظور شناسایی مشخصات برخی از گیاهان دارویی برای نمونه به شرح زیر ارائه می‌گردد

گیاه مورتلخ

شکل شماره ۱- گیاه مورتلخ

منبع: نگارندگان

از خانواده نعناعیان، گیاهی پایا، بوت‌های، به ارتفاع ۴۰-۲۰ سانتی متر است ساقه متعدد، بسیار منشعب و در انتها دارای برگ‌های متراکم پوشیده از کرکها و غده‌های متراکم، می‌باشد. دارای برگهای فراوان، متقابل یا دسته‌ای در سطح پشتی پوشیده از کرک‌های پشمی سفید، در رو پوشیده از کرک‌های پشم مانند متراکم و سبز مایل به خاکستری است. گل آبی مایل به سفید یا آبی متمایل به بنفش می‌باشد.

گیاه سداب

ترکه‌ای شکل شماره ۲- گیاه سداب ترکه‌ای

منبع: نگارندگان

از خانواده سداب گیاهی بوته‌ای با بن چوبه‌ای و ساقه‌های متعدد به ارتفاع ۳۰ تا ۱۵۰ سانتیمتر، با غده‌های خیلی زیاد و کمی برجسته است. برگ‌ها ساده، شبیه برگ بید، به رنگ سبز کاهویی تا سبز مایل به زرد، با غده‌های منقوط تیره رنگ، بدون کرک یا در زمان رسیدن میوه اندکی کرکدار، با غده‌های تخت فراوان است.

گیاه آویشن

شکل شماره ۳- درختچه آویشن

منبع: نگارندگان

از خانواده نعناعیان گیاهی است چند ساله با بوته‌های مترکم و پر شاخه، ساقه‌ی مستقیم و چهار گوش دارد که ارتفاع بوته معمولاً بین ۲۰ تا ۵۰ سانتی متر است. پائین ساقه چوبی است در حالی که قسمت‌های فوقانی آن سبز رنگ بوده و انشعابات فراوانی دارد. برگ‌ها کوچک، نیزه‌ای شکل و بدون دمبرگ هستند .

گیاه بومادران

شکل شماره ۴- درختچه بومادران

منبع: نگارندگان

گیاهی است از تیره‌ی کاسنی چند ساله با ارتفاع ۹۰-۳۰ سانتی متر، دارای ساقه‌ای ساده، برگ‌ها پوشیده از کرک، با قطعات متعدد خطی نوکدار هستند. رنگ برگ‌ها سبز تیره، بدون دمبرگ و به طور کامل دراز هستند. گل‌های آن زرد و در برخی موارد سفید رنگ است .

شکل شماره ۵- گیاه استبرق
منبع: نگارندگان

گیاه استبرق

گیاه دائمی، درختچه‌ای و همیشه سبز و دارای چوب نرم می‌باشد، پوست این گونه کرکدار، شیاردار برنگ خاکستری روشن است. در صورتی که برگها و یا ساقه استبرق قطع گردند یک شیره سفید رنگ از آن جریان می‌یابد. برگهای مستطیلی تا تخم مرغی وارونه متمایل به دایره‌ای است و پهنک برگ سبز تیره تا سبز روشن با رگبرگ‌های تقریباً سفید رنگ می‌باشند. برگ‌ها تقریباً چرمی و پوست آن از موهای نرم کوتاهی پوشیده شده است

شکل شماره ۶- گیاه خارشتر
منبع: نگارندگان

گیاه خارشتر

گیاهی است چندساله به ارتفاع ۲۰ تا ۱۲۰ سانتی متر و دارای شاخه‌های متعدد خاردار به رنگ سبز تا سبز مات. طول خارها، از ۱ تا ۶ سانتی متر متغیر بوده و زاویه آن‌ها، تقریباً راست است. برگ‌ها، بیضی شکل و گل‌ها، که معمولاً در محور خارها و به تعداد ۲ تا ۸ عدد در هر خار ظاهر می‌شوند، به رنگ قرمز ارغوانی تا جگری هستند.

شکل شماره ۷- گیاه خاکشیر منبع: نگارندگان

گیاه خاکشیر

گیاهی است علفی یکساله یا دو ساله که ارتفاع ساقه آن تا یک متر نیز می‌رسد. پائین گیاه کرک دارست در حالیکه بالای آن بدون کرک می‌باشد، برگ‌ها دارای بریدگی‌های زیاد بوده و گاهی نخ مانند شده است. گل‌ها کوچک و به رنگ زرد روشن است.

عسل درمانی از دیدگاه جغرافیای سلامت

کشور ایران دارای قابلیت‌های بسیار زیادی با تاکید بر عسل درمانی دارد که نتایج مطالعات انجام گرفته بر روی انواع عسل موجود و خواص آن به شرح جدول زیر ارائه می‌گردد.

رنگ و خواص درمانی چند نمونه عسل

نام گیاه	رنگ عسل	خواص درمانی
آویشن	قرمز عقیقی	ضد (سرفه، زخم معده، خستگی، ضعف و بیحالی)
اکلیل کوهی	کهربایی روشن یا سفید	ضد (افسردگی، ناراسایی کبد، خستگی، سنگ صفرا، گاز شکم، ورم معده) و مناسب برای دوران نقاهت
شیدر	بیرنگ و روشن	مناسب جهت تلاشهای فیزیکی شدید و طولانی
اسطوخودوس	زرین	ضد (سردرد، میگرن، بیخوابی، ناراحتی‌های مجاری تنفسی، انگل‌های روده‌ای و تب)
بلوط	تیره	جلوگیری از واریس، ضعف و بیحالی، کم خونی، و ناراحتی گردش خون
مریم گلی	کهربایی روشن یا تیره زرین	جلوگیری از افسردگی، فشار خون، کم خونی، ضعف و بی حالی
زیرفون	سبز متمایل به زرد کم‌رنگ	ضد بیخوابی و ناراحتی‌های اعصاب، سرما خوردگی، آرام بخش قلب
اقاقیا	آبگون زلال	ورم‌های لوله گوارشی، بویژه برای کودکان و تنظیم کننده روده‌ای
گندم سیاه	زرد تیره یا قهوه‌ای	مناسب برای دوران بارداری، شیردادن، کمبود مواد معدنی و بیماری‌های عروقی
تمشک وحشی	شفاف (سفیدرنگ)	برونشیت، گلودرد، ورم گلو، حلق و حنجره
آفتابگردان	زرد طلایی	بطور کلی بیماریهای تب دار و کاهش کلسترول
اوکالیپتوس	تیره	دردهای مجاری تنفسی و مجاری ادراری، سیاه سرفه (دافع مواد عفونی مجاری ادراری و تنفسی)
گون	زرد روشن	التهاب مثانه، ورم پروستات، رماتیسیم، سنگ‌های ادراری و ناتوانیهای جنسی
مرکیات	زرد شفاف	آرام بخش برای حالت‌های عصبی، بی خوابی، میگرن، طبع قلب
درخت ثمردار	قهوه‌ای روشن	ضد تشنج، مسکن بسیار قوی
صنوبر	تیره	بطور کلی دردهای مجاری تنفسی، مدر و ضد تورم
خلنگ	قهوه‌ای متمایل به قرمز	جهت درد در تمام مجاری ادراری، دافع مواد عفونی و تثبیت کننده نیرو

بررسی قابلیت‌های کوهستانی از دیدگاه جغرافیای سلامت

کشور ایران دارای مناطق کوهستانی بسیار زیادی می‌باشد که از دیدگاه جغرافیای سلامت از چند جنبه حائز اهمیت می‌باشد.

- کوهنوردی و کوه پیمایی
- انواع ورزشهای زمستانی (امکانات اسکی قابل توسعه با مقیاسهای جهانی)
- پیاده رویهای خطی و ارتفاعی
- دره‌های خوش آب و هوا و سرسبز و دامنه‌های پر از شقایق و آلاله
- لطافت آب و هوا

نتیجه‌گیری

اگرچه گردشگری پزشکی در ایران از قابلیت‌های فراوانی برخوردار است؛ اما در عین حال با چالش‌های متعددی در این حوزه مواجه است. عواملی همچون هماهنگی نامناسب بین سازمان‌های متولی گردشگری سلامت، فقدان کمیته‌های کاری تخصصی در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، فقدان سیستم جامع جمع‌آوری اطلاعات مربوط به ورود گردشگران سلامت به ایران، ناکارآمدی سیستم اطلاع‌رسانی در خصوص قابلیت‌های گردشگری پزشکی ایران، کمبود زیرساخت‌های لازم و خلأ قانونی برای توسعه این صنعت، موجب شده تا صنعت گردشگری سلامت ایران از جایگاه مطلوبی برخوردار نباشد. همچنین با توجه به مشخص شدن نقاط قوت و نقاط قابل ارتقا می‌توان با سرمایه‌گذاری هرچه بیشتر روی نقاط قوت خود و معرفی آن‌ها به عنوان توانمندی‌های منحصربه‌فرد خود در ارائه خدمات، نقش خویش را در این بازار پررنگ‌تر نماید. از جمله این قابلیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود. آب درمانی - گیاهان دارویی - نمک درمانی - عسل درمانی گردشگری سلامت با تاکید بر گردشگری کوهستانی و ورزشی و غیره.

در زمینه نقاط قابل اصلاح نیز می‌توان برحسب مورد از طریق تدوین برنامه‌های جامع، بازاریابی و اصلاح برخی از فرآیندها نتیجه مورد نظر را حاصل نمود. و نیز می‌بایست پس از تدوین استانداردهای لازم ضوابط باید به شکل مدون با الزامات قانونی در اختیار همه دست‌اندرکاران صنعت توریسم (مبادی ورودی، گمرک، تورگردانان، هتل‌ها، رستوران‌ها، نیروی انتظامی، قوه قضاییه، مراکز درمانی) و همچنین خود توریست‌ها قرار گیرد.

تعیین گروه‌ها و مراجع تخصصی برای پیگیری و نظارت بر اجرای صحیح استانداردها و رهنمودها فوق و مشخص نمودن ضابطین آن و تعیین دستور العمل‌های اجرایی در تحقق این موضوع، نظارت، رسیدگی گام ضروری بعدی در انجام این مهم است.

منابع

- استلاجی، علیرضا قدیری معصوم و دیگران. ۱۳۹۰. گردشگری پایدار. انتشارات دانشگاه تهران.
- ایزدی، مرتضی، علی ایوبیان، جنیدی، نعمت... ۱۳۹۱، مروری وضعیت گردشگری سلامت در ایران؛ فرصت یا تهدید، مرکز تحقیقات بهداشت دانشگاه علوم پزشکی بقیه آل...عج، مجله طب نظامی.
- بهرامی شبستری، شبنم توریسم درمانی در ایران و جهان، رییس کمیسیون گردشگری و خدمات اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، گردشگری سلامت ایران و جهان.
- پوریان، ابوالفضل، ۱۳۹۲، جایگاه طب سنتی و گیاهان دارویی در توسعه گردشگری سلامت. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه همدان، اولین همایش ملی گیاهان دارویی و کشاورزی پایدار.
- حیدرزاده، کامبیز، چمنی، فراز، بابایی، مدینه، ۱۳۸۶، توریسم درمانی در واقع صادرات خدمات پزشکی است یا به عبارتی ارائه خدمات پزشکی و توریستی به خارجیان.
- روشنی نژاد، بهارک، ۱۳۹۲، بررسی پتانسیل‌های توسعه گردشگری سلامت ایران، دومین همایش گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین.
- مروتی شریف آبادی علی، اسدیان اردکانی، فائزه، ۱۳۹۲، ارائه مدل توسعه گردشگری سلامت با رویکرد تلفیقی تاپسیس فازی و مدل سازی ساختاری تفسیری در استان یزد.
- مصطفوی، حکیمه، شمسی گوشکی، احسان، عباسی، محمود، ۱۳۹۲، اخلاق در گردشگری سلامت، فصلنامه اخلاق زیستی سال دوم، شماره چهارم.
- ملاً زاده، مسعود، دادگر فاطمه، ۱۳۹۳، بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری سلامت در ایران، دانشکده شهیدفتح همدان.
- ناصری، محسن، ۱۳۸۳، طب سنتی ایران و توسعه آن با استفاده از رهنمودهای سازمان جهانی بهداشت، دوماهنامه علمی - پژوهشی دانشور پزشکی، دانشگاه شاهد.
- نقیبی، سید ابوالحسن، یحیی زاده، رقیه، یزدانی چراتی، جمشید، ۱۳۹۱، بررسی آگاهی و نگرش مراجعین به مراکز بهداشتی - درمانی درباره مصرف نمک، مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دوره بیست و دوم شماره ۹۵.

وب سایت‌ها

http://mirjalilismj.blogfa.com/	تاریخ و گردشگری در چشم اندازی جامع
http://www.helalfars.ir/	جمعیت هلال احمر
http://www.wikipg.com/	وبگاه سراسری گروه صنعتی پاکمن
http://zagrosdaroo.blogfa.com/	شرکت زاگرس دارو
http://www.hospitalmanagment.ir	وب سایت مرجع گردشگری سلامت
http://dahkoosky.blogfa.com/	وب سایت دهکویه
http://iranht.ir	مرکز گردشگری سلامت ایران